

בבא בתרא פט

משה שווערד

1. רשב"ם בבא בתרא דף פח/ב

שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם - שהקב"ה רחמן וברכתו מרובה מקללתו אבל אדם קללתו מרובה מברכתו:

2. מהרש"א על בבא בתרא דף פח/ב

ואר"ל בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו הקב"ה בירך ישראל בכ"ב וקללן בח' כו'. יש לדקדק בהאי ענינא למה אמר משה קללות דמשנה תורה טפי מאותן שבת"כ דהא ודאי כוללו מפי הגבורה נאמרו וע"ק מ"ט אמרן משה בלשון יחיד והנהו דת"כ נאמרו בלשון רבים כמ"ש בסוף מסכת מגילה וי"ל בזה דאותן שבת"כ נאמרו בלשון רבים שהם על חטא רבים שעדיין במצות הר סיני לא נתחייבו רבים על חטא יחיד עד ערבות מואב בשנת מ' שהיה להם לעבור הירדן ומטעם דאז הוי כערב בשעת מתן מעות שכבר התחילו בכבוש א"י

קצת ארץ סיחון ועוג ולכך נאמרו בלשון יחיד דאף על חטא יחיד נתחייבו רבים וכן מפורש בזהר דקללות (שבת"כ) [שכמשנה תורה] נאמרו על בית שני שהיו כיחידים שלא עלו עשרת שבטים גם לא כל הלויים ולפי שנאמרו בלשון יחיד הוצרך משה לאמרם דאם יאמרם הקב"ה בלשון יחיד יאמרו דעם משה לחוד דיבר לכרות ברית כיון דכבר הם עברו ברית ראשון כשעשו את העגל כמ"ש ואכלה אותם וגו' ואעשה אותך לגוי גדול וגו' כמ"ש במדרשות וע"כ הוצרך משה לאמרן להם ודוקא בלשון יחיד משום הערבות כמ"ש

3. משלתן רבי אליהו ברוך

פתיחה לחומש דברים - גדר משנה תורה

ספר דברים נקרא בחז"ל בכמה מקומות "משנה תורה", ומשום שמצוות רבות חוזרות ונשנות בו אף שכבר נאמרו בחומשים הקודמים, וצ"ב הגדר בחזרה זו, האם הקב"ה חזר בעצמו וציוה אלו הדברים פעם שניה, או משה מדעתו. ובמפרשים [עי' באברבנאל בהקדמה לחומש דברים] מבואר שהוא בגדר "הואיל משה באר את התורה", דהיינו שמשה ביאר לישראל המצוות על דרך תורה שבע"פ, וכשסיים אמירתו, אמר לו הקב"ה שיכתוב על ספר כל מה שאמר בע"פ, וגם זה היה מפי הגבורה ככל חלקי התורה. ונמצא שהגדרת משנה תורה היא, תורה שבע"פ שנהפכה להיות תורה שבכתב.

ובגמ' מגילה (לא, ב) מבואר שקללות שבתורת כהנים משה מפי הגבורה אמרן, וקללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן. ועיי' ביבמות (ד, א) דאפילו מאן דלא דריש סמוכין בכל התורה, במשנה תורה דריש. ובשול"ת הראב"ן (סי' לד) (הובא בהג' מהר"ב רנשבורג על הגליץ ספ) ביאר הטעם, משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר, אבל משה שסייד משנה תורה פרשה אחר פרשה, לא סידר אלא להדרש.

והמגיד מדובנא (אהל יעקב תחילת פ' דברים) הביא בשם הגר"א, שביאר דאף שגם משנה תורה נאמר בנבואה, מ"מ בשאר חומשים דעד משנה תורה היה זה בחינה מיוחדת של נבואה דשכינה היתה מדברת מתוך גורנו של משה, אבל בחומש דברים היה זה כשאר הנבואות, ובעת שאמר משה את הנבואה לעם כבר נעתק ממנו הדיבור ולכן היו אלו דברי עצמו. ועיי' ברמב"ן פרשת ואתחנן (להלן ה, יב) עה"פ 'כאשר צוך ד' אלקיך' ע"ש.

והנה מצינו שינוי בעשרת הדברות לגבי שבת בין חומש שמות לחומש דברים, שבפרשת יתרו (שמות כ, יא) כתוב 'כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וגו' על כן ברך ד' את יום השבת ויקדשהו', הרי שהשבת הינה "זכר למעשה בראשית",

א. עוד מענין משנה תורה יענין במש"כ הרמב"ן בפתיחה על התורה. וע"ע במהר"ל בתפארת ישראל (פרק מג) שכל דבור שנאמר בתורה, אף שמשה היה מדבר אותו, מ"מ היה כאלו השי"ת מדבר כל התורה שכן גזר וכך צוה השי"ת, והיה השי"ת נותן הדבור בפיו וכו', אבל משנה תורה היה מדבר משה מעצמו, כמו השליח שמדבר כאשר צוה לו המשלח, ע"ש.

ואילו בפרשת ואתחנן כתוב (להלן ה, טו) 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובוזרע נטויה על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת', הרי שהשבת היא "זכר ליציאת מצרים". ובמהר"ל (תפארת ישראל פרק מג) ביאר שזה משום שבחומש שמות היה זה בבחינת שכינה מדברת מגורנו של משה ולכן מדברת התורה מבחינת הגות, וזה "מעשה בראשית". אבל במשנה תורה משה אמרם בנבואה, ועל כן מדבר מבחינת מקבלי התורה שקרובים למשה, ולכן הוא זכר ליציאת מצרים.

והנה י"א² שעל הלוחות הראשונים היו כתובים עשרת הדברות כפי שנכתבו בפרשת יתרו, ועל הלוחות השניות נכתבו כמו שהן בפרשת ואתחנן, ונראה משום דלוחות ראשונות היו 'מעשה אלקים' (שמות לב, טז), על כן נכתב בהן כדיבור הקב"ה בתחלה, משא"כ כאן איירי בלוחות שניות דכתיב בהו 'פסל לך' (שמות לד, א), ע"כ נכתב בהן בכתוב בספר משנה תורה, שבשורשו הוי תורת משה כנ"ל.

עוד מענין משנה תורה, יענין בתוס' ריש גיטין (ב, א ד"ה המביא גט) שכתבו, דנהגו לכתוב הגט ב"ב שיטין כנגד י"ב שיטין המפסיקין בין ד' חומשי ס"ת [דצריך ליתן רוח בין ספר לספר ד' שיטין, ויש ג' הפסקין, וביחד הוי י"ב שיטין] והא דלא מחשבין ההפסק שבין חומש במדבר למשנה תורה וא"כ יהיו ט"ז שיטין, משום דהך הפסק לא חשיבא שאינו אלא חזר ושונה מה שלמעלה ע"ש. ותמוה שהרי בחומש דברים יש עוד כמאתיים מצות חדשות שלא נכתבו בשאר החומשים, ואף פרשת גיטין גופא כתיבא רק בחומש דברים, וצ"ע [וע"ע בחי' אנשי שם על המרדכי ריש גיטין שם]. וצ"ל דהכונה שספר זה נטפל לשאר ספרים לתוספת והשלמה, ולכן ריוח הד' שורות אינו מסמל פירוד, ואין לו שייכות לגט שעיקרו פירוד.

4. שערים מצויינים בהלכה

דף פט. והריני גודש במקום שמוחקין כו' ת"ל איפה שלמה וצדק יהיה לך. כתבו הר"י מיגש והשטמ"ק, דדרשו אל תשנה מן עצמך, אלא איפה שהיא שלמה וצדק באותו מקום תן לו. כזה מצינו כמ"פ שיש להקפיד על מנהג המקום, ועי' במס' פסחים (פ"ד) מקום שנהגו כו'. וברמ"א (או"ח סי' תרי"ט) כתב בשם מהרי"ל, שאל ישנה אדם ממנהגי העיר אפי' בפיוטים וניגונים שנהגו שם. ובמס' סנהדרין (מו'): איתא, דהקב"ה קבץ למשה שלא לשנות מן המנהג. אלא מהתם אין ראיה כ"כ, דכתבנו בשמ"ב (ח"ד סי' קצט סק"ב) דמנהג שנהגו במתים חמור טפי משאר מנהגים דגורמים לו שפוקדים עליו כב"ד של מעלה, למה נשתנה זה משאר מתים, ומעיינים בדינו.

5. רשב"ם בבא בתרא דף פט/א

ואין גודשין במקום שמוחקין - ואפילו מחיל מוכר:

6. שו"ת מהר"ם שיק חושן משפט סימן ל

... הנה התורה צוותה לנו שיהא לנו איפה שלימה ואבן שלימה אבל מה היא שלימה לא נאמר אלא זהו הסכמיית כל עיר ועיר מדינה ומדינה עם ועם לפי מה שהסכימו בהם למדה ולמשקל היא השלימה המחוייב למדוד ולשקול בה כנראה בש"ס ב"ב דף פ"ט ע"א וביתר ביאור בשמ"ק שם. ולכך אם הסכימו לשקול באבנים או בעופרת ובדיל הם הן השלמים וכן אם אין מקפידין להזיח המידות ולקנח אותם כיון שכן הוא הסכמת המדינה אין כאן קפיידא ועיוות וכמבואר נמי ב"ב דף ח' ע"ב רש"אין בני העיר לשנות המידות כו' ופרש"י בין להוסיף ובין לחסר. גם עתה שהסכימו לשקול בווינ"ר געוויכ"ט היינו שקל שלם. ...

ועדיין צריכין אנו לבאר אם יש ביד הקונה למחול על הגרומין ועיוות במידות דבתוספתא פ"ה דב"ב תניא אמר ר"ש משום רע"ק כו' לא יאמר מלא לי כלי מחול לי את הקורטב שאין האמנת המידות תלוי' בבריות שהקב"ה הוחל שמו עליהן משמע דאינו מועיל מחילה בעיוות משקל ומדה מיהו בריש סימן שכ"ג באו"ח דביו"ט ושב"ת פסקי' דימעט או שיעדיף וכ' המג"א בשם המרדכי שאין כאן משום עיוות במדה וגזל דלא קפדי ומסתמא מחלו כו' עיי' שם מבואר דמועיל מחילה וקשיא מהתוספתא. ונראה דהתוספתא מיירי באופן שהוא נגד המנהג ויש לחוש שממנו ילמדו ויתעבד עי"ז רמאות ועיוות וכדאיתא ב"ב דף פ"ז ע"א ובדברי רשב"ם שם. ואדרבה מהתם נמי מוכח דמועיל מחילה אלא א"כ אין המנהג כן:

7. בן יהוידע על בבא בתרא דף פט/א

תיפוק ליה קרנא בעיניה. פירש בערוך [ערך קרן] קרן של בשר יצא בעינו ע"ש. ונראה הכונה הוא חתיכה קטנה דקה של לובן או אדום עשויה בתבנית קרן, ולא יצאה בשחור, דאז אין מזקת לראיית העין, כי אם רק עושה לו גנאי. ובוזה יתורץ בס"ד, מה שיש להקשות מהכא אגמרא דשבת דף ק"ח ע"א, דאמר לו רב לקרנא תיפוק קרנא בעיניה, אם כן נסמית עינו בגזרה אחת, ומה הוסיף בגזרה השנית, והגם דיש לומר גזרה חזא היתה בעין ימין, וגזירה חזא בעין שמאל, הנה לפי האמור שהוא היה קרן לובן או אדום, שלא יצא בשחור כדי לסמות ורק גנאי הוא לו, ניחא, דהוה ליה תרי קרני דגנאי יותר, ואע"ג דשמואל היה יודעו ששמו קרנא, אפילו הכי אמר ליה מה שמך להודיעו שהוא מקללו כפי השם שלו. ומה שגזר עליו בעינים כי שמואל נחשב עין של חכמים, והוא זלזל בו, שאמר הפך דבריו, לכך קללו בעין שלו:

8. רשב"ם בבא בתרא דף פט/ב

כך אמרו לענין טומאתן - דאין מקבלין טומאה אם אין עשויין כך דלא חשיבי כלי כיון דאסור לשקול בהן:

9. קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף פט/א

(שיז) דף פ"ט. כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן, ופירשב"ם דאין מק"ט אם אין עשויין כך כיון דאסור לשקול בהן דלא חשיבי כלי עכ"ל, ולכאורה נראה לפי"ז דכלי האסור בהנאה אינו מקבל טומאה כיון דאסור להשתמש בו, ואפשר לדחות, דכלי מאיסוה"נ חזי לבן נח אבל משקל חסר דאיסורו משום גזל אסור גם לב"נ, מיהו לענין אוכל האסור מק"ט אפילו הוא אסור גם לב"נ כמבואר ס"פ העור והרוטב, ובתוס' רי"ד כאן חולק על דעת רשב"ם דלענין טומאה הוי כלי אפילו אם אסור לשקול בו, ולפירוש רשב"ם קשה מהא דמייתי בגמרא ממתניתין דכלים, דהתם הא איירי לענין ידות כמ"ש בתוס', ואיך מוכח משם דכלי האסור אינו מקבל טומאה, וצ"ל דד"ז פשוט מסברא ואין צריך ראיה לזה דאינו ראוי לתשמיש אינו מקבל טומאה, אלא דמייתי מהתם דבפחות משיעור זה אינו ראוי לשקול בו:

10. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

א] רד"ה כך אמרו וכו' דאין מקבלין טומאה אם אין עשויין כך דלא חשיבי כלי כיון דאסור לשקול בהן - שיטת הרשב"ם שאם אינם עשויים כך, כיון שאסור לשקול בהם אינם חשובים כלים, ואינם מקבלים טומאה. ובפי' הרשב"ם העיקרי כתב, כיון שאסור לשקול בהם כשבורים דמי. התורי"ד מקשה שהכפות כיון שהם כלים עם בית קיבול מקבלים טומאה אף על פי שאסור להשתמש בהם. גם הרמ"ה כתב, שאם אינם כשיעור הזה אינם חשובים ככלי לקבל טומאה, והוא דלית ליה בית קיבול.

והרשב"ם סובר שאיסור השתמשות מבטל שם כלי לענין טומאה. ובגליוני הש"ס [לר' יוסף ענגיל] מבאר משום שמחמת האיסור אין רוצה בקיומו, שהרי ודאי לא יניחנו כך רק יבטלנו וישרנו ויתקננו כראוי, וכלי שאין רוצה בקיומו אינו מקבל טומאה כמבואר בר"ש [כלים פי"א מ"ג].

וכתב הקו"ש שלכאורה יוצא שלפי הרשב"ם כלי האסור בהנאה לא יקבל טומאה. ודוחה דכלי האסור בהנאה הוי כלי אצל בן נח שליכא אצלו איסורא, אבל הכא במאזנים פסולות איכא איסור של גזל גם אצל בן נח, ולכן ליכא שם כלי כלל.

ומקשה הקו"ש מאי שנא כלי שאסור להשתמש בו מאוכל שאסור בהנאה, שמקבל טומאה אף אם אסור לבן נח כמבואר בחולין [סו"פ העור והרוטב].

ובקה"י [טהרות סו"ס יא] תירץ שיש חילוק בין טומאת כלים לטומאת אוכלין, שבטומאת כלים בעינן שאותו כלי שדנים עליו יהיה ראוי להשתמשות, ובטומאת אוכלין בעינן שהמין הזה יהיה עומד לאכילה ולא שחפצא זו תהיה עומדת לאכילה.

11. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

בגמ': כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן.

וכותב הגאון ר' יעקב קמינצקי ז"ל: לכאורה צריך טעם, דנהי דאסור לשקול בהן, מ"מ תיהוי כאוכלין הראויין לעכו"ם דמקבלין טומאה, וא"כ ה"נ נימא דמותר למוכרן לעכו"ם. ואולי משום דאסור להשהותן.

גם צ"ע אם עכו"ם מותר לשקול בהן, דאפשר דאינן בכלל גזל כיון דהוא מטעם צדק משלך וא"כ אין זה גזל.

12. אילת השחר מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן. והיינו דכיון דאסור לשקול בהן אינו כלי. ויש לומר דזה דוקא בדברים שאין מוכרח להיות שימושן בתור משקל, אלא דבמה שראוי למשקל עושהו לכלי, וכיון שאסור לשקול אז זה סתם חתיכת מתכת, משא"כ בכלי ממש דאז אפי' אם אסור בהנאה מ"מ הוי כלי...

לו קהלות טהרות סימן יא יעקב

עבור היינו נמי מפאת מהשבתו [לדעת רבנן דסברי דתלוש ולבסוף"ה כחלוש דמי] שמיחדו להשתמש עם הקרקע ולכן היכה שכר הוא כלי וזה לצטלו מחשמים הקודם ולעשותו משמש עם הקרקע לא פקע דין עומתו אלא ע"י ש"מ, אבל הא דמחזור לקרקע אינו מק"ט למד"א מחזור לקרקע כקרקע אינו כלל מפאת מהשבת האדם והחבולותיו דגם אילו יווייר שנעשה ממילא מחזור לקרקע הי' ג"כ נעבר דלאו משום שנתצטל יחודו הקודם נעבר אלא ע"מ המניאות שהוא נחשב קרקע מטעמו דקרקע לאו זה קב"ט היא א"י קרקע א"א להיות בשם כלי, ובכ"ג נראה שלא נאמר כלל כלל דאין עולין מעומתן אלא בש"מ שזכו אמור רק כשצא לעברו ע"י ציטול מהשבתו ויחודו וכמשנ"ת.

(ג) שם הביא הא דמצואר ס"פ הספינה [גבי מאזנים שלא נעשו כדן] כדרך שאמרו לאיסורן כך אמרו לעומתן ופי' רש"ם ז"ל דכיון שאסור לשקול צהן לא חשיבי כלי, [ובפירש"ם ז"ל העיקרי שדפוס ווילנא כתוב דכיון דאסור לשקול צהן כשבורין דמי] וכתב שם דל"ע דא"כ גם גבי אוכלין נמי נימא דכשבורין באכילה הרי הם כאינם ראויין לאכילה ולא יעמאו עו"א ח"א שהרי מצואר צפ"ק דצבורות ובס"פ בעור וברובצ דאסוכ"ג מעמאין עו"א ואפילו ר"ש דמערב הוא מעמא אחרינא דדריש מכל האוכל אשר יאכל דבעינן אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ודוקא בשלא הי' לו שטח"כ ע"ש הא לאו הכי מעמאין עו"א אע"פ שאסורין צהנא ואמאי לא נימא שמכא האיסור נעשו כאינם ראויים לאכילה, כדאמרינן גבי כלים שמפאת האיסור להשתמש צהן הו"ל כמו שאינם ראויים להשתמש צהן.

ולבאורה היה נראה דכלים שאני מאוכלין לענין קבלת עומתא דגבי כלים מלבד דנריך שיבא ראוי להשמים בעינן נמי

שיבא עומד להשתמש צו וכמש"כ לעיל באות הקודם וכשהוא אסור ממילא אינו עומד להשתמש צו אבל לענין עו"א א"ל אלא שיבא ראוי לאכילה אבל לא שיבא חתיכה זו עומדת לאכילה, ושם "ראוי לאכילה" איבא גם על מה שאסור באכילה כדאמרי' בשבועות דכ"ג ע"ב גבי נו"ט הני מיהזי חזי אלא דארי' דאסורא רביעא עלי' ע"ש, וי"ל דלענין עו"א סגי במה שראוי לאכילה וא"ל שתהא עומדת לאכילה ולכן גם באיב"ג איבא עו"א.

אבל לכאורה נראה שזה אינו דבדיא חנן צפ"ג דעוקאין כמה דברים שכן לריבין מהשבה אע"פ שכן אוכלין גמורים בגון אמכ"ח והחלצ צכפרים וכל שאר דברים השנויים שם מ"צ ומ"ג ע"ש, והיינו משום דבעינן שיבא עומד לאכילה ולא סגי במה שנקרא ראוי לאכילה והני [השנויים שם בעוקאין] אינם עומדין לאכילה, אלמא דגם לענין עו"א מלבד דנריך שיבא ראויין לאכילה נריך נמי שיבא עומדים לאכילה, ונראה די"ל דלענין עו"א בעינן רק שהמין הזה עומד לאכילה במקום זה ולא שהפלא זו תהא עומדת לאכילה, דהא לא אשכחן גבי חלב צכרכין שאם אינו חושב למוכרן לאחרים לא יבא צהן עו"א ומכא גופא דאיב"ג מיטמאין עו"א מוכה דאע"פ שאותה חתיכה אינה עומדת לאכילה אפילו לאחרים [דלא דרשינן עסקין אשר ימכרו איב"ג] ראוי לק"ט ומוכה דא"ל אלא שאותו המין יבא עומד לאכילה במקום זה, אבל בכלים כנראה דבעינן שאותו כלי שאנו דנין עלי' לקב"ט היא עצמה תהא עומדת להשתמש בה כמות שהיא, עיין צ"ק דס"ו ע"ב דע"בא א"ל קיצוע ופירש"י ז"ל משום דחזיא למילתא וכתבו החוס' דד"ה וע"בא דמ"מ היכי דחשיב עלה לקולעא עבורה עד שיקליענה כדאמרי' צפ"ד דם חטאת וכו' ומשמע דבעינן שאותה כלי עצמה שאנו דנין על קב"ט שלה תהא עומדת להשתמש

בה וממילא מוצן שפיר הא דמצואר הרש"ם ז"ל דכשהוא אסור לשקול צהן אינם מק"ט לאותו כלי עצמה הא כבר אינה עומדת להשתמש בה מפאת האיסור, ומ"מ פרט זה אכתי אינו ברור אללי ולא כתבתי אלא להעיר.

14. בן יהוידע על בבא בתרא דף פט/ב

ונ"ל בס"ד ר' יוחנן בן זכאי שאני שהיה דורש הלכות, ולהכי אסיק דשפיר מצי להגיד ההלכות כולם כמו שהם, ולא יחוש, אבל ר' יוסי אמר דבר זה למדרש הכתוב ולא ללמד הלכות הוא בא:

15. שערים מצויינים בהלכה

כתב דאין לזוז מדיני התורה, וכגון מעוברת דצריכה להמתין כ"ד חודש לינשא לאחר, אפי' אם עי"כ תצא לתרבות רעה ותמיר דתה, שאין להתחשב באותם שאינם מוכנים לקבל דיני התורה. וכבר הבאנו בהקדמה לספר שמ"ב על קצש"ע, דאיתא במדרש (בראשית רבה פ"ח) בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק זה (בראשית א-כה) "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", אמר לפניו, רבון העולמים מה אתה נותן פתחון פה למינים, א"ל כתוב, והרוצה לטעות יטעה כו'. והרי מזה שאין להתחשב באותם שאינם רוצים בדיני התורה. וע"ע בדברינו במס' קידושין (יז: סוד"ה ואי ס"ד, עב. ד"ה ושמתניהו) בענין זה.

וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. עי' ברי"ף (מה: מדפי הרי"ף) וברא"ש (סי' כו) שהביאו מימרא זו. ופירש בנמוק"י שהצדיקים יזהרו בהם, ופושעים יכשלו בם, שילמדו חכמה וערמימות וירמו הבריות ונמצא נכשלו בם. ומבואר שכן קי"ל להלכה שיש לנו לומר דיני התורה אע"פ שהפושעים יכשלו. ובתשו' חתם סופר (אהע"ז סי' ל, וסי' לה)

16. שיטה מקובצת על בבא בתרא דף פט/ב

ובמשורה שלא ירתיח וקל וחומר ומה כו'. ואם תאמר היכי דמי אי דליכא שוה פרוטה מאי איסורא איכא ואי דאיכא שוה פרוטה פשיטא שהוא גזל גמור. ועוד מה שייך למימר הכי מה לי מדה גדולה מה לי מדה קטנה כיון שהוא גוזל שוה פרוטה. יש לומר דאסרה תורה לחיובי משעת הרתחה כו' ככתוב בתוספות. תוספי הרא"ש ז"ל:

17. תוספות מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב ד"ה ובמשורה שלא

ובמשורה שלא ירתיח - וא"ת פשיטא דגזל גמור הוא תיפוק ליה משום לא תגזול וי"ל דאתא קרא להתחייב משעת הרתחה ואף על פי שעדיין לא מדד וכי האי גוונא אמרינן בריש איזהו נשך (ב"מ דף סא:)) דלאו דכתיב במשקלות ל"ל לטומן משקלותיו במלח האי גזילה מעלייתא היא לעבור עליו משעת עשייה.

18. שערים מצויינים בהלכה

והקשו התוס', א"ת פשיטא דגזל גמור הוא, ותיפוק ליה משום "לא תגזול", ותירצו דאתיא קרא להתחייב משעת הרתחה, אע"ג שלא מדד כו'. ובני שליט"א תירץ עפמ"כ הרמב"ם (גנבה פ"ח ה"ז) שלא ירתיח במדת הלח בעת שהוא מודד, ואפי' היתה המדה קטנה ביותר, שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא שנאמר "ובמשורה". וכ"כ החינוך (מצוה רנת) שבשאר גזילות לא תקפיד התורה אלא בפרוטה, ובענין המדות תקפיד בכל שהוא.

ולפ"ז כאן יש לאו מיוחד דאפי' בפחות משוה פרוטה אסור, אבל לענין גזילה אין עליה לאן כי אם בפרוטה, כמ"כ הרמב"ם (גולה פ"א ה"א) כל הגזול את חבירו שוה פרוטה עובר בל"ת. ומש"כ (שם ה"ב) דאסור לגזול כל שהוא דין תורה, זהו מטעם חצי שיעור כמ"כ

19. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

ב. עוד מקשה המנ"ח לפי החינוך שיש לאו בפחות משו"פ למה אינו לוקה, הרי פחות משו"פ אינו ניתן לתשלומין, וכמו החובל בחבירו פחות משו"פ שלוקה [כמבואר בכתו' לב ב] שדוקא החובל שו"פ אינו לוקה משום שחייב הממון פוטר ממלקות.

האבן האזל [גניבה ז - ב] מתרץ שהפטר בחובל הוי משום כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואין אתה מחייבו משום ב' רשעיות, ולכן היכא דאיכא ממון הוי גזה"כ שהממון יפטור ממלקות, והיכא דליכא שו"פ אין מה שיפטור, אבל לאו הניתן לתשלומין הוי כמו לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד, שכל הלאו לא בא למלקות אלא לתשלומין, ולכן אף היכא דליכא תשלומין ליכא מלקות. [ובלאו דחובל אי אפשר לפטור משום לאו הניתן לתשלומין, דעיקר הלאו אינו משום היזק ממון אלא איסור להכות אף היכא דליכא חבלה בממון, אלא שלפעמים איכא במעשה זה אף היזק ממון].

...

ובקונ' שיעורים [ב"מ סימן כה] חוקר האם איסור משקלות משום שמחסר ממון חבירו [ולפ"ז יהיה האיסור בשו"פ] או מטעם אחר. ומביא דלשון החינוך [מצוה רנח] שהאיסור משום שהמודד נקרא דיין והוי כמשפט ואסור לעוות משפט, [וכלשון הכתוב לא תעשו עול במשפט], ואם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וכו' וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין וכו' [וכ"כ הרמב"ם בסה"מ שהמודד נקרא דיין והמקור מתו"כ]. ולפ"ז מובן שהחינוך לשיטתו סובר שאיכא איסור אף בפחות משו"פ, כיון שאיכא עיוות משפט.

20. שערים מצויינים בהלכה

במשהה כדי לעשותו עביט של מי רגלים וכדומה, אינו עובר בל"ת, רק מדרבנן אסור שמא ירמה בו, וכן הוכיח המנ"ח (מצוה תרב). אבל ביראים (סי' ריח) כתב, ולא על המודד ושוקל בלבד הקפיד הכתוב, אלא אפי' להשהות בכיתך מדה מעוות, אף אם אינו רוצה למדוד בהם הזהירה התורה.

ודומה להא דהכא מצינו במס' כתובות (יט:): דאסור לו לאדם שישהה שטר פרוע וספר שאינו מוגה בביתו, משום שנא' (איוב יא-יד) אל תשכן באהליך עולה, ועי"ש בתוס' (ד"ה זימנין).

עוד כתב הרמב"ם (שם) דאין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה. וקשה למה לא כתב הרמב"ם דאם קנה המשקולות או עשאה הוי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליה, וכמש"כ לגבי חמץ (חומ"צ פ"א ה"ג) דאם קנה חמץ או חימצו הוי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליה. ועי' מה שתירצו במנ"ח (שם, ומצוה רנח) ובאור שמח (שם).

אסור לאדם שישהה מדה חסירה או יתירה בתוך ביתו כו'. הטעם לזה פרשב"ם דזימנין דאתי למדוד, ומיהו קרא לא אוהר אגדולה וקטנה אלא כשיתקנה לו ע"מ למדוד בהך. ומבואר דאם משהה שלא לרמות אינו עובר בל"ת רק מדרבנן שמא ירמה בו. וכן איתא בספרי (תצא כה-יד) רע"ק אומר מנין שלא יקיים אדם מדה חסירה להיות מודד בה לתוך ביתו, ת"ל "לא יהיה לך". וכ"כ הרמב"ם (גנבה פ"ז ה"ג) כל מי שמששהה בביתו מדה חסירה או משקל חסר עובר בל"ת כו', ואפי' לעשות המדה עביט של מי רגלים אסור, ומבואר דהל"ת הוא רק אם משהה כדי לרמות, ואף שאינו מרמה הוא עובר על השהיה, אבל

21. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

יד] אסור לאדם שישהה מדה חסירה או יתירה בתוך ביתו - הרמב"ם [גניבה ז - ג] כתב מי שמששהה בביתו או חנותו מדה חסרה עובר בלא תעשה שנא' לא יהיה לך בכיסך וגו', ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה.

החינוך [מצוה תרב] כתב שאין לוקין שהרי אין בו מעשה, ועוד משום שאפ' ישקול בהם אינו לוקה [משום לא תעשו עול] שהרי ניתן לתשלומין. ומפרשים האו"ש [ז - ב] והמנ"ח [מצוה רנח - ה] אף על

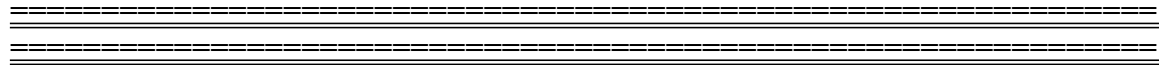
גב דלאו דלא יהיה לא ניתן לתשלומין מ"מ כיון שכוונת התורה שלאו דלא יהיה בכיסך, יהיה סיג וגדר ללאו דלא תעשו עול במשפט וגו', אין סברא שלאו דלא יהיה בכיסך יהיה חמור מלאו דלא תעשו, ובלאו דלא תעשו אינו לוקה משום שניתן לתשלומין.

וכתבו האו"ש והמנ"ח שיש נ"מ בין הרמב"ם לחינוך היכא דעשה מעשה כגון שקנה משקל חסר או ניסר משקל כדי לחסרו או טומנו במלח, שלפי הרמב"ם ילקה כיון שעשה מעשה ולפי החינוך לא ילקה כיון שאפ' אם ישקול בהם ניתן לתשלומין.

והמנ"ח מקשה מנין יודע החינוך לדרוש טעמיה דקרא [שהוי סיג שלא יבוא לשקול], ולפטור היכא דעשה מעשה. ומקשים האו"ש והמנ"ח למה לא כתב הרמב"ם שאם עושה מעשה ילקה, וכמו שכתב [הל' חמץ א - ג] מי שמשקה חמץ בביתו עובר בבל יראה, ואין לוקין משום שאין בו מעשה, ואם עשה מעשה כגון שקנה חמץ או החמץ עיסה הרי זה לוקה.

האבן האזל [גניבה ז - ג] והרש"ש [בליקוטים לרמב"ם הוצאת פרנקל] ומעייני החכמה [ב"מ סא ב] מתרצים, שבבל יראה עובר מיד כשקונה החמץ ולכן אית ביה מעשה, אבל במשקל חסר ליכא איסור אא"כ משהיה בתוך ביתו, והשהיה אין בה מעשה. והטעם שבעינן שהיה [ולכא איסור בעשית משקל חסר אם אינו משהה], כתבו האה"א ומעייני החכמה שהוי סברא שאינו עובר אא"כ השהה שיעור זמן שיכול להשתמש בו, אבל הקונה משקל חסר ע"מ לאבדו מיד אינו עובר.

הדבר"י [סימן כ - ח] מתרץ שכאן לענין משקל סובר הרמב"ם שאינו לוקה אף אם עשה מעשה, דהרמב"ם יסבור כמו הרשב"ם [ד"ה שיששה עיין אות טו] שהאיסור הוא היכא דעשה משקל חסר ע"מ למדוד בו, וא"כ עצם המעשה אינו עבירה אלא א"כ איכא כוונה למדוד בו, ובכה"ג אינו בכלל לאו שיש בו מעשה, דדמי למש"כ הרמב"ם [מלכים ה - ז] מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ואין אסור אלא להשתקע שם, והחזיר למצרים ע"מ להשתקע אינו לוקה, שבשעת הכניסה מותר הוא, ואם חשב להשתקע אין בו מעשה. ולא דמי למי שקנה חמץ או החמץ עיסה שמחמת המעשה מוכרח לבוא לידי איסור.

22. ערוך השולחן חושן משפט סימן רלא סעיף א

כתיב [ויקרא יט, לה - לו] לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה מאזני צדק אבני צדק אפדת צדק והין צדק יהיה לכם וכתיב [שם כה, יג - טז] לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך אפיה ואפיה גדולה וקטנה אבן שלמה וצדק יהיה לך אפיה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכון ימים וגו' כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה כל עשה עול וקראה התורה תועבה כעריית דכתיב בהו תועבה וכן אמר שלמה המע"ה מאזני מרמה תעבת ה' [משלי יא, א] ומאד מאד הפליגו רז"ל בעונש הזה עד שאמרו קשה עונשן של מדות מעונשן של עריות דעריות אפשר בתשובה ומדות לא אפשר [ב"ב צ"ח ב] דהא גזל לרבים ולמי ישיב ועוד אמרו שם קשה גזל הדיוט מגזל גבוה ובמדרש אמרו חז"ל אם ראית דור שמדותיו של שקר דע שהזדים מתגרים בו ונוטלים מה שבידיהם מה טעם מאזני מרמה תועבת ה' ומה כתיב בתריה בא זדון ויבא קלון [ילקוט ס"פ תצא] והנביע מיכה צעק האזכה במאזני רשע וגו' וכי אפשר דור שמדותיו של שקר שהוא זוכה [שם] ואף משה רבינו רמזה לישראל לא יהיה לך אבן ואבן אפיה ואיפה וסמך ליה זכור את אשר עשה לך עמלק [שם] ולבד העונש הנורא בעולם האמת עונשו בעוה"ז שלא יצליח ונכסיו ילכו לטמיון ולהיפך מי שמתאמץ במדות ומשקלות אמת אף שלשעתו נראה בעיניו כי חסר יבואנו אבל לבסוף הברכה שורה בכל משלח ידיו וכך דרשו חז"ל [ב"ב פ"ט א] לא יהיה לך בביתך [ממון] מה טעם משום אפיה ואיפה לא יהיה לך בכיסך מה טעם משום אבן ואבן אבל אבן שלמה וצדק יהיה לך [ממון] אפיה שלמה וצדק יהיה לך ומוטב לאדם להתגולל באשפתות משיהיה במסחרו מדות ומשקלות שקריים ואסור לרמות שום רמאות בענין המדה והמשקל בין לישראל בין לעכו"ם אלא יהיו מיושרות ומצודקות והמודד או שוקל אפי' במדה ומשקל אמת אלא ששוקל חסר בין לישראל בין לעכו"ם עובר בלאו דלא תעשו עול:

23. ספר יערות דבש - חלק שני - דרוש ג

וזהו מאמר שלמה במשלי [משלי כ ט] מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם, וכונתו כמ"ש, כי מי יאמר שחף מפשע וטהור מחטא, הלא אין להוסיף ולא לגרוע, והביא על זה משל אבן ואבן, הרצון אחד שיש לו אבן משקל הקל ואחד שמחמיר ליקח אבן הכבד, וכמו כן איפה במדה חסרה ואיפה במדה גדושה, בשניהם איסור, אף שמחמיר על עצמו ואף שמיקל על עצמו, כאומרם שאין לשנות המשקולות והמדות אפילו להחמיר על עצמו, כי העשיה בעצמה של מדה ומשקל שאינה נכונה, היא עול בעצמותה, וכן הדבר בכל הדברים שאין להוסיף ולגרוע, וכמאמר חז"ל [קהלת, טז, י"ז] אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה, וזה קשה לאדם לכוון דרך האמצעי, ולכך לא ימלט מחטא, וזה אמר שלמה, מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי:

24. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף פט עמוד ב

בגמ': אסור לאדם שישאח מידה חסרה או יתרה בתוך ביתו.
בספר בת עין בפרשת תצוה כותב: - "ביתו" הוא פנימיות הלב, עיקר עבודת ה' היא בפנימיות הלב, והמעשים הם בהתגלות. האדם צריך להשיג שיעבודת ה' שלו בהתגלות - לא תהיה יתירה ממה שהיא בפנימיות.